

# Leesvaardigheidstraining. Doel, handelingsstructuur, leeractiviteiten.

1 januari 1987

Auteur: Gerard Westhoff

Volume: 17

Nummer: 1

Pagina's: 3-15

## Documenten

- [vonk\\_jrg17\\_002.pdf](#)

leesvaardigheidstraining doel handelingsstructuur leeractiviteiten het lezen van informatieve teksten is een belangrijke vaardigheid we hebben haar op allerlei momenten in velerlei situaties en voor verschillende doelen nodig de didactiek van het begrijpend lezen staat in vele onderwijsinstellingen nog in de kinderschoenen een van de oorzaken is dat in de praktijk over het algemeen weinig bekend is over de aard en het verloop van de cognitieve processen die bij het lezen een rol spelen veel didactische maatregelen zijn daarom vooral gebaseerd op common sense traditie en intuïtie als gevolg daarvan zien we naast zeer effectieve onderwijsstrategieën ook tamelijk wijd verbreide gebruiken die het lees leerproces eerder belemmeren dan bevorderen er heerst in de praktijk van het onderwijs dan ook nogal wat onvrede over de vorm en het rendement van de leesvaardigheidstraining de ervaring heeft echter geleerd dat het werken volgens alternatieve methodieken alleen maar echt goed werkt als de docent weet wat de achtergrond zin en functie is van wat hij van zijn leerlingen vraagt daarom wordt in dit artikel gepoogd zo beknopt en helder mogelijk enkele aspecten van het lees en leerproces te bespreken terwille van de leesbaarheid is daarbij afgezien van veel verantwoording en literatuurverwijzing wie daarover meer wil weten zij verwezen naar westhoff 1981 voor het beantwoorden van de vraag hoe een doelmatige efficiënte leesvaardigheid eruit zou moeten zien zullen achtereenvolgens de volgende vragen worden behandeld 1 wat moet de leerling eigenlijk leren doelstellingen bepaling 2 wat is dat eigenlijk voor gedrag wat doet een leerling die dat gedrag vertoont eigenlijk precies analyse van de handelingsstructuur 3 wat is er bekend over hoe je zoiets leert leertheorie leerdoelomschrijving in dit artikel beperk ik mij tot het leren lezen om zich te informeren dat is een keuze en deze keuze heeft zijn beperkingen het betekent bijvoorbeeld dat dit artikel niet gaat over de didactiek van het literatuuronderwijs voor veel leraren is leesstraining ongeveer hetzelfde als literatuuronderwijs het leren omgaan met teksten wordt ongeveer gelijk gesteld met het aan-

leren van culturele en of esthetische waarden of waarderingen lezen om te genieten of ter stichting ik heb hier in het geheel niets vonk 1987 17de jg nr 1 3 op tegen integendeel maar er moet gekozen worden ik heb in dit kader een ander doel het gaat er mij voorlopig eerst om dat de leerlingen de strekking van een tekst leren te begrijpen de reactie op het lezen van een literaire tekst is in mijn opvatting een volgende stap in het proces van het leren lezen lezen om zich te informeren is een technische term het is een techniek die ons in staat stelt die informatie uit een tekst te halen die wij uit die tekst nodig hebben deze techniek moet ook beheerst worden door diegene die wil lezen voor zijn plezier of om te genieten en zoals in de volgende hoofdstukken vastgesteld zal kunnen worden betekent dit dat lezen om zich te informeren in deze betekenis van het woord ook heel goed geoefend kan worden met fictieve teksten die een amusant of waardevol karakter hebben 2 analyse van de handlungsstructuur 2 1 lezen is meer dan letters combineren bij een analyse van de handlungsstructuur van een bepaalde mentale activiteit proberen we vast te stellen uit welke deelhandelingen zo'n activiteit bestaat en wat het verband er tussen is op het eerste gezicht lijkt dat bij lezen niet zo'n probleem een lezer identificeert letters combineert die tot woorden en die woorden combineert hij weer tot zinnen bij nadere beschouwing blijkt dit echter niet zo simpel te zijn er zijn een aantal feiten en verschijnselen die met deze naïeve beschrijving niet kloppen dat ontdekte de Amerikaan James McKeen Cattell in de vorige eeuw hij deed onderzoek bij de uitvinder van de empirische psychologie de grote wond hij liet aan proefpersonen gedurende een zeer korte tijd respectievelijk losse letters losse woorden en samenhangende zinnen zien daarbij stelde hij vast dat zijn proefpersonen onder dezelfde omstandigheden bij het te zien krijgen van woorden in dezelfde tijd twee keer zoveel letters konden lezen als bij het zien van losse letters respectievelijk 9 a 10 en 4 a 5 bij het vertonen van zinnen bleek het aantal gelezen letters nog eens te verdubbelen het merkwaardige was dat het verschijnsel in mindere mate optrad naarmate de taal waarin hij de woorden en zinnen aanbood voor de lezer vreemder was en het verschijnsel trad in het geheel niet op wanneer hij de woorden en zinnen van achteren naar voren liet zien uit de bevindingen van Cattell blijkt dat kennelijk de letters maar een deel van de informatie leveren die we gebruiken om de betekenis van wat wij lezen vast te stellen klaarblijkelijk bestaat er nog een andere bron waaruit wij onze informatie bij het lezen putten die bron levert zelfs het grootste deel van de benodigde informatie afgaande op de bevindingen van Cattell zou men het aandeel van de informatie uit deze andere bron zelfs kunnen schatten op 75 of meer vanuit de waarnemingspsychologie weten we inmiddels dat het gebruik maken van deze bron zelfs een voorwaarde is voor een goed verloop van het leesproces als we niet over informatie uit deze bron beschikken of niet in staat zijn deze te gebruiken zoals bij beginnend lezen kunnen we nauwelijks lezen om te begrijpen hoe lezen eigenlijk in zijn werk gaat welke cognitieve processen daarbij eigenlijk een rol spelen zullen we ons nader moeten verdiepen in de aard en functie van die mysterieuze en kennelijk zo belangrijke andere bron 2 2 het menselijk waarnemen een verklaring van de genoemde verschijnselen kan worden gevonden in de waarnemingspsychologie daarbij speelt de capaciteit van de verschillende stations waarin bij de

mens binnenkomende informatie wordt verwerkt een cruciale rol voor een analyse van de handelingsstructuur van het lezen zullen we ons dus nader moeten verdiepen in de structuur en in het verloop van het waarnemings proces in de mens in het onderstaande figuur is dat scheinbaar weergegeven o zintuigelijk geheugen tijdelijke korte waar opslag van termijn lange te nemen visuele of werk termijn object stimuli geheugen geheugen 250 msec 6 sec zoek alle combineer kennis a van ill of de 1 24 waarnemer en 00 construeer beeldscherm 5 vanuit de werkelijkheid vallen elektromagnetische trillingen op ons netvlies die geven erg veel informatie veel meer dan we verwerken kunnen en veel meer dan we nodig hebben er is ook veel niet relevante informatie bij al die informatie wordt doorgegeven aan ons zintuigelijk geheugen voor nadere bestudering het zintuigelijk geheugen verwerkt ongeveer vier ladingen informatie per seconde van zo n verwerkingsperiode van 250 msec wordt maar een relatief klein deel gebruikt voor het opnemen van informatie 50 msec daarna gaat het dicht de resterende 200 msec worden gebruikt om de binnengekomen gegevens nader te analyseren je zou ons waarnemings apparaat kunnen vergelijken met een polaroidcamera die vier foto's per seconde produceert de bestudering van de beschikbare informatie gebeurt in het werkgeheugen door zenuwen die allemaal gespecialiseerd zijn in het opmerken van een bepaald kenmerk zoals grenzen tussen licht en donker kleur het voorkomen van een diagonaal de aanwezigheid van een stok aan een letter etc ik zal deze zenuwen verder aanduiden als de specialisten van het werkgeheugen als zij hun specialiteit ontdekken maken ze dat kenbaar in het werkgeheugen wordt geprobeerd uit die grote ongeordende hoeveelheid signalen betekenisvolle gehelen te maken als dat lukt dan wordt zo n betekenisvol geheel op het beeldscherm gezet we zien het en het wordt doorgegeven aan het lange termijn geheugen probleem is dat de capaciteit van het werkgeheugen beperkt is alle signalen die we niet binnen een vrij korte tijd tot betekenisvolle gehelen kunnen verwerken vervagen ongebruikt dat betekent dat er meer betekenisvolle gehelen gevormd kunnen worden naarmate er uitgekierd en gericht ter wordt gezocht om dat proces zo efficiënt mogelijk te laten verlopen worden de specialisten uit het werkgeheugen geholpen door kennis die in het lange termijn geheugen aanwezig is ik wil dit nog wat verder verduidelijken aan de hand van een beeld dat ik ontleen aan een boek van de Amerikaanse cognitief psychologe roberta klatzky je zou je het werkgeheugen kunnen voorstellen als een grote timmermanswerkbank elke kwart seconde wordt er aan de ene kant een hoeveelheid meubelonderdelen opgeschoven daardoor schuift alles wat al op tafel ligt een stukje op die onderdelen die aan het eind van de tafel aangekomen nog steeds niet gebruikt zijn vallen er af en worden vernietigd om de tafel heen staan monteurs die uit de onderdelen zoveel mogelijk complete meubelen proberen te maken als dat lukt dan gaat zo n meubelstuk naar het magazijn het zal duidelijk zijn dat dit bedrijf beter loopt naar mate de monteurs sneller in de gaten hebben wat voor onderdelen ze voor zich hebben welke bij elkaar horen en naar welke nog ontbrekende stukken ze moeten uitkijken als 6 pas na veel gedelibereer kan worden vastgesteld dat een cilinderachtig voorwerp wel eens een tafelpoot zou kunnen zijn is de kans groot dat het bijbehorende tafelblad al van de werkbank is verdwenen en dan heb je aan die poot ook

niets meer om de zaak zo goed mogelijk te laten verlopen worden die monteurs dan ook geholpen door maga zijnbedienden die in de loop der jaren een enorme kennis hebben opgedaan over wat bij elkaar hoort en waar je dat aan kunt zien eigenlijk verloopt alle visuele waarneming volgens dit stramien lezen is daarvan een specifieke vorm naarmate er minder gegevens nodig zijn voor de identificatie van een woord kunnen er dus meer woorden aanwezig zijn in 66n lading van het werkgeheugen en dat heeft grote voordelen vaak is de betekenis van iets duidelijker als we het zien in de context waarin het functioneert en vaak is die betekenis dan ook sneller vast te stellen als je van een bankstel al een bank en een fauteuil hebt zijn nog maar heel weinig aanwijzingen nodig voor het vinden van de ontbrekende fauteuil dat is de grote handi cap van de beginnende lezer zijn magazijnbedienden weten nog niet veel en de monteurs zijn onervaren hij kan daar door maar heel kleine stukjes tegelijk overzien en daarom mist hij nogal eens wat en raakt gauw de draad kwijt dat een behoorlijk overzicht soms onontbeerlijk is moge blijken uit een zin als kissinger denkt gepocheerd zei hij toen ik vroeg of iemand wist hoe de president zijn ei klaargemaakt wilde hebben het werk van de magazijnbedienden of wat technischer gezegd het gebruik maken van kennis uit eigen bezit wordt top down processing of kennisgestuurde verwerking genoemd het gebruik van binnenkomende informatie van buiten via het netvlies heet bottom up of datagestuurde verwerking uit onderzoek blijkt dat goede lezers zich juist van zwakke lezers onderscheiden door de mate waarin zij gebruik maken van kennisgestuurde verwerking bij zinnen van het type het verloofde paar vond na lang zoeken een huis blijken bijvoorbeeld sterke lezers vooral afgaand op kennisgestuurde verwerking leesfouten te maken van het type het verloofde paar vond na lang zoeken een woning zwakke lezers daarentegen die kennelijk vooral steunen op datagestuurde verwerking maken eerder fouten van het type het verloofde paar vond na lang zoeken een muis samenvattend zouden we kunnen zeggen dat een lezer zich laat omschrijven als een cybernetische wisselwerking tussen kennis en datagestuurde verwerking goed lezen wordt daarbij gekenmerkt door een zo groot mogelijk aandeel van het gebruik van kennis uit eigen bezit 7 als het gebruik van die kennis uit eigen bezit kennelijk zo n cruciale rol speelt bij het lezen lijkt het de moeite die kennis nog wat nader te bekijken alvorens we ons bezig gaan houden met de vraag hoe hij wordt verworven en hoe je hem leert toepassen ik zal daarbij een aantal kennisgebieden onderscheiden omdat het daarbij gaat om kennis die informatie uit de tekst overbodig redundant maakt heb ik die kennisgebieden redundantievelen genoemd 2 3 vijf redundantievelen in de genoemde kennis laten zich vijf kennisgebieden onderscheiden ik zal ze behandelen in de volgorde van hun redundantiepotentie a kennis over de waarschijnlijkheid van lettercombinaties deze kennis maakt het bijvoorbeeld mogelijk letters te voorspellen b kennis over hoe zinnen plegen te verlopen deze kennis maakt het bijvoorbeeld mogelijk woordsoorten te voorspellen c kennis over de waarschijnlijkheid van betekenis combinaties deze kennis maakt het bijvoorbeeld mogelijk betekenissen te voorspellen d kennis van logische structuren deze kennis maakt het mogelijk zinsdelen of tekstdelen te voorspellen e kennis van de wereld deze kennis maakt het mogelijk gehele inhouden te voor spellen a de waarschijnlijkheid van lettercombinaties wie

nederlands kent en kan lezen weet dat op de combinatie sch in geen geval nog een h zal volgen hij zal evenmin een b een c of een d verwachten maar hij verwacht ook ook al is hij zich daarvan misschien niet bewust eerder een e of o dan een r of een u hij verwacht dat omdat zijn magazijnbedienden weten dat combinaties sche vaker voorkomen dan combinaties schr hoe sterk de werking van deze kennis is kan de lezer ervaren als hij probeert de volgende woorden over te schrijven yrlp-zoc dlegqmnw u zult bemerkt hebben dat het niet zo eenvoudig was om deze woorden foutloos over te schrijven en dat u waar schijnlijk relatief vaak naar het voorbeeld hebt moeten kijken het ging hier om woorden die in werkelijkheid niet bestaan maar dat is niet de enige reden waarom ze zo moeilijk over te schrijven waren dat merkt u als u hetzelfde probeert bij de volgende eveneens niet bestaande woorden haflerei tonervee 8 de lezer zal bemerkt hebben dat deze woorden veel gemakkelijker over te schrijven waren en dat het genoeg was om een keer hoogstens twee keer te kijken hoe het ook al weer geschreven werd het verschil is dat de woorden in het eerste geval bestonden uit letters die volstrekt willekeurig gekozen waren in het tweede geval was bij de keuze van de letters en de plaats waarop ze stonden rekening gehouden met de nederlandse regels voor letter combinaties b kennis over het vermoedelijk verloop van zinnen nederlanders die hun taal beheersen weten hoe in die taal normaal gesproken zinnen worden gebouwd zij vullen de zin heeft iemand misschien mijn schoenen eerder aan met een werkwoord dan met een substantief ze weten dat na een lidwoord meestal een zelfstandig naamwoord of een adjectief volgt enzovoorts op grond van deze kennis is het voor iemand die iets van duits weet gemakkelijker om de volgende niet bestaande zin te lezen der verdatzer ist manze beflieben dan de eveneens niet bestaande zin verdutzin ditt bguft hat der c kennis van de waarschijnlijkheid van de betekenis combinaties kennis van de waarschijnlijkheid van de betekeniscombinaties vormt waarschijnlijk wel het bekendste redundantie veld het speelt bij lezen dan ook een zeer grote rol in de zin de kapitein beval de matrozen het anker weet de lezer dat de voortzetting te schilderen onwaar schijnlijker is dan te lichten of uit te werpen in feite zou een glimp van de eerste letter al genoeg zijn om de identiteit van de voortzetting met grote zekerheid te kunnen vast stellen kennis van de lezers in de moeder taal op dit gebied is zeer uitgebreid en genuanceerd smith 1981 beschrijft bijvoorbeeld het volgende experiment hij liet zijn proefpersonen zeer kort de volgende zinnen zien en vroeg ze voor te lezen 1 after dinner let s all go to the theatre 2 it was agreed that we would meet at the station vervolgens verwisselde hij de beide laatste woorden en deed het experiment opnieuw de eerste zin luidde nu 3 after dinner let s all go to the station 4 it was agreed that we would meet at the theatre uit de resultaten bleek dat de eerste versie significant vaker werd gerapporteerd dan de tweede de werking van dit veld is soms zeer sterk uit de volgende brief heb ik bijna 30 van de woorden weggelaten en de lezer zal bemerken dat hij al deze woorden zonder al te veel moeite kan raden 9 heer lievenhuis vandaag ik uw brief en ik u zeer voor uw vrien delijke helaas kan ik u dit moment niet met of ik ook zal kunnen het is namelijk dat ik op de betreffende in buitenland hartelijke hans noorman a d kennis van logische structuren ook hier gaat het weer om een op zich zelf zeer bekend verschijnsel als een lezer in de zin

terwijl frits te lui was om een vinger te roeren zag je zijn broer ziet dat het eerste en het tweede deel van de zin een tegenstelling vormen dan kan hij de inhoud van het tweede deel voorspellen vaak heeft hij nog maar zeer weinig informatie nodig om exact te kunnen zeggen wat er staat soms is die redundantie zelfs zo sterk dat een auteur niet eens meer de moeite neemt om het tweede deel nog helemaal uit te schrijven kees is niet lui integen deel als aanwijzing voor de logische structuur fungeren meestal structuurwoorden zoals omdat causaliteit zoals ver gelijking op dat finaliteit hoewel concessiviteit indien conditionaliteit e d maar er zijn ook nog andere structuurcategorieren die het de lezer mogelijk maken nog ongelezen teksten met een hoge graad van zekerheid te voorspellen bijvoorbeeld dat iets een definitie is van iets dat al genoemd werd in de tekst dat ergens een voorbeeld van gegeven wordt dat argumenten worden genoemd dat wordt samengevat en dergelijke ook in dit geval kan de lezer zich zelf de werking van deze redundantie demonstreren van de volgende tekst wordt na de eerste alinea niet veel meer gegeven dan de structuurmarkeerders en ondanks dat zal hij zonder veel moeite in staat zijn om een groot deel van de tekst te reconstrueren 10 de plannen van de nederlandse autoriteiten om in enschede de verkoop van zogenaamde soft drugs in een jeugdcentrum de kokerjuffer vrij te geven heeft in het buitenland tot heftige reacties geleid vooral in de bondsrepubliek en in zweden werd heftig geprotesteerd de krantekomentaren waren zeer afwijzend en ook in de brieven van lezers werden zeer vele bezwaren geuit veel genoemde argumenten waren n i t n a 0 n van de kant van de nederlandse autoriteiten werd daar tegen in gebracht re n wr m n maar n n n n n 0 t n s en daarom n l r a n r n r dus 0 s 4 s s e kennis van de wereld met deze kennis wordt eigenlijk alles bedoeld wat we weten over de werkelijkheid en wat daarin normaal en regel is weten bijvoorbeeld dat een lawine naar beneden komt en niet naar boven weten dat je nat wordt als je in het water valt en niet dronken ook in dit geval zie je weer dat dit soort kennis vaak wordt voorondersteld nemen we bijvoorbeeld de zin toen hij de autowasserette inreed vergat hij de raampjes dicht te doen en hij kon meteen weer naar huis om andere kleren aan te trekken voor de lezer is glashelder waarom die hij andere kleren 11 nodig heeft zonder dat daarover in de tekst enige mededeling is gedaan uit onderzoek blijkt dat goede lezers zich onder andere van zwakke onderscheiden doordat ze bij het lezen dit soort kennis meer en beter inzetten tot dit redundantieveld behoort ook de kennis over tekst conventies een lezer weet dat in een krantenartikel het belangrijkste meestal vet gedrukt staat en aan het begin wordt afgedrukt in de rest van het artikel wordt het een en ander nader uiteen gezet de lezer weet dat in een kort verhaal meestal juist niet datgene gebeurt wat je normaliter zou verwachten enzovoort in de vak literatuur worden ook verschillende indelingen naar tekst soort gegeven elke tekstsoort heeft dan zijn specifieke conventies de lezer die hiervan op de hoogte is kan opneem energie uitsparen omdat op grond van dit soort kennis veel informatie door zijn magazijnbedienden van tevoren al gegeven kan worden 3 de leertheorie 3 1 kennis en toepassing de hier boven gegeven analyse van de kennis die bij de kennisgestuurde kant van het leesproces een rol speelt maakt het mogelijk trefzekerder te kiezen voor bepaalde leeractiviteiten bij nadere beschouwing valt namelijk een verschil te constateren tussen de redundantievelden a

b en c enerzijds lettercombinaties zinsverloop betekeniscombinaties en de redundantievelden d en e ander zijds logische structuren en kennis van de wereld de velden a tot c zijn taalgebonden elke taal heeft zijn eigen regels voor lettercombinaties woordcombinaties en zinsverloop dit soort kennis moet bij het leren van een vreemde taal grotendeels opnieuw worden opgebouwd kennis in de velden d en e daarentegen is relatief taal onafhankelijk een tegenstelling is een tegenstelling of hij nu in het chinees of in het Duits wordt uitgedrukt en een lawine komt niet alleen in Oostenrijk naar beneden maar ook in Tibet zeer kort samengevat zou je het volgende kunnen zeggen goede lezers onderscheiden zich van zwakke onder meer door een grotere kennis in de eerste drie redundantievelden en door een betere toepassingsvaardigheid in de beide laatste dat wil zeggen dat leesvaardigheidstraining uiteen zou moeten vallen in kennisvergroting in de velden a b en c enerzijds en in toepassingstraining m b t de velden d en e anderzijds 12 3 2 de kennisvergroting over de verwerving van kennis in de velden a tot en met c is niet veel bekend een van de plausibele theorieën daarover is dat die kennis wordt verworven op grond van het feit dat de mens vanaf zijn geboorte bezig is zijn waarnemingen te ordenen door regelmatigigheden van het type als ik a ervaar gebeurt er meestal ook b probeert hij dat te krijgen op de hem omringende wereld zulke regelmatigheden ontdekt hij door eindeloos hypothesen op te stellen en te toetsen kennis over regelmatigheden in geschreven teksten doet hij op dezelfde wijze op het gaat daarbij om kennis die zo uitgebreid en genuanceerd is dat zij systematisch onderwijsbaar is je helpt een leerling het best door hem in staat te stellen veelvuldig hypothesen op te stellen en te toetsen de betreffende theoretici adviseren dan ook om leerlingen te confronteren met erg veel taalmateriaal van een zodanig niveau dat ze niet alleen hypothesen kunnen opstellen maar deze ook kunnen toetsen het is dus zaak de leerling veel erg veel te laten lezen de teksten moeten daarvoor geschikt zijn de leerling moet niet struikelen over onbekende woorden en die onbekende woorden die hij tegenkomt moeten gemakkelijk te raden zijn daarbij is de hoeveelheid en de juiste moeilijkheidsgraad belangrijker dan de eventuele eeuwigheidswaarde van de tekst je zou het met een sport als wielrennen kunnen vergelijken je moet aan het begin van het seizoen voldoende kilometers in de benen hebben dat lukt beter in de polder dan in de binnenstad van Rome al is daar natuurlijk veel meer aan cultuurgoederen te zien 3 3 de toepassingstraining bij het toepassen van kennis uit de velden d en e gaat het om een mentale activiteit die door een van de nestoren van het leesonderzoek Thorndike al in 1917 werd vergeleken met het oplossen van wiskundevraagstukken voor het antwoord op de vraag hoe zoiets geleerd wordt zullen we dan ook te rade moeten gaan bij de cognitieve psychologie daarbij zijn met name aanknopingspunten te vinden in door Gal Perin ontwikkelde onderwijsleertheorie over die theorie heb ik elders al iets uitvoeriger geschreven Westhoff 1982 en ik zal me hier tot drie kernpunten beperken een eerste kernpunt is Gal Perins uitgangspunt dat elke vaardigheid ook een mentale berust op handelen nieuwe handelingen leer je niet op grond van informatie over die handeling alleen handelingen leer je door ze uit te voeren dit betekent onder andere dat we waarschijnlijk af moeten van een training via het beantwoorden van zogenaamde tekstbegripsvragen al dan niet in meerkeuze vorm

daarmee oefen je immers een soort handelen dat leer lingen later vrijwel nooit meer zullen toepassen daaren tegen maak je het ze erg moeilijk vaardigheid te ontwikkelen in handelingen die ze wel vaak zullen moeten uitvoeren zoals zelf vragen aan een tekst stellen betrouwbaar schatten op welke vragen een tekst antwoord zal geven en die antwoorden zo efficiënt mogelijk opzoeken op grond van dit eerste kernpunt zullen we leerlingen iets moeten laten doen met een tekst in de sfeer van het vormen van hypothesen een tweede kernpunt uit gal perins theorie is de zogenaamde trapsgewijze opbouw van het leerproces handelingen worden geleerd via bepaalde fasen je begint een handeling te leren in zijn uitvoerige vorm waarbij deze heel bewust en expliciet stapje voor stapje wordt uitgevoerd al oefenend neemt de graad van uitvoerigheid geleidelijk af en wordt de handeling steeds sneller en minder bewust uitgevoerd tot hij uiteindelijk maximaal verkort is hij kan dan worden uitgevoerd zonder dat er eigenlijk nog bij hoeft te worden nagedacht dit betekent dat we leerlingen niet in het wilde weg allerlei gecompliceerde oefeningen moeten laten doen het oefenen moet een bepaalde opbouw vertonen waarbij vooral in het begin de voor de uit te voeren handeling adequate strategie uitvoerig en bewust wordt uitgevoerd daarmee zijn we meteen bij het derde kernpunt aangeland een van de trappen van gal perin is de zogenaamde verbale fase waarbij de uit te voeren mentale handeling hardop wordt uitgesproken bij onderzoek in de sovjet unie is gebleken dat veel onbevredigende leerresultaten te wijten waren aan het te snel doorlopen of overslaan van deze fase we zullen dus bij de oefeningen die we de leerlingen laten doen ervoor moeten zorgen dat deze verbale fase voldoende aandacht krijgt dat is nog niet zo eenvoudig omdat het hier om een type probleem gaat waarvoor algemeen geldende oplossingsregels kunnen worden gegeven zoals bij gebruiksregels op het terrein van de grammatica dit probleem kan worden ondervangen door de verbale fase bij leesvaardigheidsoefeningen te laten verlopen in de vorm van reflectie dat wil zeggen dat van de leerling gevraagd wordt onder woorden te brengen hoe hij tot de oplossing van het probleem is gekomen daarmee wordt voorkomen dat leerlingen weliswaar tot goede oplossingen komen maar zich niet realiseren hoe ze dat gedaan hebben het nadeel is dat geen enkele zekerheid bestaat dat dezelfde opgave een volgende keer weer lukt of dat een ander probleem van hetzelfde soort ook kan worden opgelost door reflectie maakt de leerling zichzelf en zijn medeleerlingen van de gebruikte strategieën bewust waardoor hij zijn op 14 lossingsvaardigheid in andere situaties eerder zal kunnen toepassen oefeningen zullen dus waar mogelijk een onderdeel moeten bevatten waarin van de leerling gevraagd wordt onder woorden te brengen hoe hij tot zijn oplossing is gekomen en deze explicitering zou wel eens het belangrijkste leermoment kunnen zijn van de hele oefening in enkele andere artikelen in dit nummer worden zulke oefeningen beschreven er is met dit soort oefeningen nu een aantal jaren ervaring opgedaan in nederland succesvolle toepassing van deze methodiek blijkt enige omschakeling van de docent te vereisen in denken en handelen maar als dat lukt zijn de ervaringen zeer positief ook bij de traditionele eindexamens dat is niet onbelangrijk want al leren wij ook in nederland natuurlijk niet voor de school maar voor het leven die examens moeten toch eerst wel even gehaald worden gerard westhoff derde buurkerksteeg 24 nl 3511

kb utrecht bibliografie westhoff g j voorspellend p lezen groningen 9 1981 west-  
hoff g j enkeleunten p uit de leertheorie en hun implicaties p voor het mod-  
ernevreemdetaledenonderwijs levende talen 1982 nr 374 p 261 73 15

---